

Social Work & Education

© SW&E, 2019

Копилова, С. (2019). Цивілізаційні виклики XXI століття: модернізація професійної підготовки магістрів соціальної роботи. *Social Work and Education*. Vol. 6, No. 3. Ternopil-Aberdeen, 2019. pp. 296-306. DOI: 10.25128/2520-6230.19.3.7

УДК 378.22:364-78 «XXст»

DOI: 10.25128/2520-6230.19.3.7

ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ XXI СТОЛІТТЯ: МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Світлана Копилова,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної
роботи, соціальної педагогіки
та соціології,
Херсонський державний
університет,
м.Херсон, Україна
kopilova.sv@gmail.com*

АНОТАЦІЯ. Статтю присвячено обґрунтуванню стратегії дослідження проблеми модернізації професійної підготовки магістрів соціальної роботи. Прийняття Глобального визначення соціальної роботи в липні 2014 року вимагає перегляду моделей підготовки соціальних працівників з метою відбиття якісних змін. З урахуванням положень системної методології, стратегія комплексного дослідження модернізації професійної підготовки магістрів ґрунтується на принципах цілісності, функціональності, ієрархічності, самоорганізації, інтеграції. Запропонована стратегія комплексного дослідження дозволяє розробити модель педагогічної системи, що володіє якістю самоорганізації, і застосувати її для виявлення й усунення суперечностей, бар'єрів розвитку, які зберігають традиційні структури та організаційні моделі.

Article history:

Received: June 21, 2019

1st Revision: October 20, 2019

Accepted: September 30, 2019

Ключові слова: соціальна робота; професійна підготовка; модернізація; системний підхід; система, що само організовується; стратегія дослідження; постнекласична парадигма.

Вступ

Освіта і практика соціальної роботи зазнають постійних змін. Сучасне бачення соціальної роботи пов'язує її з практичною професією та навчальною дисципліною, яка сприяє соціальним змінам і розвитку, соціальній єдності, розширенню можливостей і звільненню людей. Основні принципи соціальної справедливості, прав людини, колективної відповідальності та поваги до різноманітності є основою соціальної роботи. Соціальна робота залучає людей та структури для вирішення життєвих проблем та підвищення добробуту. Прийняття Глобального визначення соціальної роботи в липні 2014 року вимагає перегляду відповідних стандартів підготовки соціальних працівників з метою відбиття якісних змін. Міжнародна федерація соціальних працівників (IFSW) і міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи (IASSW) ініціювали процес перегляду та оновлення Глобальних стандартів освіти і навчання в галузі соціальної роботи (NewsTopic: IFSW, March 18, 2019). Виникає необхідність модернізації системи професійної підготовки фахівців із соціальної роботи. Мова йде не про знищення попередньої, а про ускладнення системи. Тому провідне значення в оновленні соціальної роботи мають висококваліфіковані фахівці, а предметом модернізаційних перетворень, насамперед, має стати система професійної підготовки магістрів соціальної роботи.

Аналіз останніх публікацій

Ідея модернізаційних змін системи професійної підготовки фахівців не є новою для педагогічної науки, зокрема у наукових розвідках знайшли відображення: проблема модернізації професійної підготовки майбутніх психологів (О.Кайріс, 2012), методологія модернізації професійно-технічної освіти України (В.Ягупов, 2012), проблема модернізації професійно-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичного виховання (О.Табінська, 2016). Представлені дослідження відображають емпіричний етап у дослідженні проблеми модернізації. Недоліком емпіричного дослідження є значна різноманітність поглядів науковців, відсутність однозначності у розумінні принципів модернізаційних змін. Цей шлях пізнання є виправданим в ситуації виникнення проблеми, але обмежений в умовах лавиноподібного зростання пропозицій. Недоліки зумовлені довільним тлумаченням особливостей сучасного суспільства, неоднозначністю виявлених проблем. Ця модель пізнання дозволяє використати інтуїтивний потенціал дослідників, але запропоновані концептуальні схеми є суперечливими. Чисельність і неоднозначність очікувань щодо освітнього процесу в сучасному суспільстві ускладнюють його модернізацію. Водночас проведені дослідження створюють підґрунтя для подальшого формування теоретичних основ.

Мета статті: обґрунтувати стратегію дослідження проблеми модернізації професійної підготовки магістрів соціальної роботи. Завдання: 1) проаналізувати різні підходи до розуміння сутності модернізації; 2) виявити обмеження у забезпеченні модернізаційних змін; 3) обґрунтувати стратегію дослідження складних систем, що історично розвивається.

Методологія дослідження

У другій половині ХХ століття в результаті науково-технічної революції наука перетворилася на провідний фактор розвитку суспільства. Предметом наукової рефлексії стала сама наука. Знання, що накопичуються, знаходять відображення у науковій картині світу. Вона періодично зазнає змін, що зумовлює появу нових предметів дослідження. Філософська наука є піонером в осмисленні нових феноменів. М.Мамардашвілі зазначає, що в орбіту наукового пошуку дедалі частіше потрапляють системи, що історично розвиваються. Цей тип об'єктів більш складний за системною організацією, ніж адаптивні системи, з якими працювало неklasичне природознавство. Світоглядне значення має філософська концепція структури й генези наукової теорії в соціокультурному контексті В.Стьопіна. Об'єктом пізнання й перетворення стають соціальні системи, що історично розвиваються. У наукову картину реальності поступово входить уявлення про історичну еволюцію соціальних об'єктів (Стьопін, 2000). Аналіз тенденцій розвитку світоглядного знання переконує, об'єктом сучасних наукових досліджень є складні системи, що історично розвиваються. Якщо раніше педагогічні системи розглядалися як такі, змінами яких у часі можна нехтувати, то тепер, в умовах глобалізованого суспільства, вони мають досліджуватись як такі, що розвиваються (самоорганізуються). Зміна ціннісно-світоглядних основ наукового мислення зумовлює необхідність розгляду системи професійної підготовки фахівців як динамічно-процесуального об'єкта, тобто складної системи, що історично розвивається. Новий тип об'єкту вимагає іншого бачення реальності і, відповідно нових стратегій дослідження, які дозволять розкрити як виникає порядок з хаосу. Розробка такої стратегії має базуватися на методології системного дослідження.

Основна частина

На основі історичного аналізу з'ясовано, що існують різні підходи до розуміння сутності модернізації соціальних систем й відповідно до побудови стратегій її реалізації. П.Штомпка зазначає, модернізація має три визначення: історичне, релятивістське та аналітичне. У історичних дефініціях превалюють просторові й часові параметри, вона розглядається як синонім вестернізації/американизації та характеризується як рух до існуючих на конкретній території та

у конкретний час суспільств. У релятивістській традиції модернізація визначається як цілеспрямовані спроби, що здійснюються населенням або елітою щоб перевершити сучасні стандарти шляхом інновацій у моральних, етичних, технологічних і соціальних установах. Аналітичні дефініції зачіпають структурні аспекти, пов'язані з економікою, політикою, освітою, релігією, або ж орієнтуються на специфічний тип особистості (Штомпка, 1996, с.173). У перших двох випадках мова йде про емпіричний рівень розгляду проблеми модернізації, останній – має ознаки теоретичного дослідження.

У рамках глобалізованого просторі одні країни відстають у розвитку від інших. Нерівномірність темпів розвитку окремих країн у межах визначеного цілого зумовлює необхідність модернізації тих, рух яких має більше обмежень. Виникає необхідність у цілеспрямованому докладанні зусиль для того, щоб прискорити розвиток. Перші підходи до модернізації систем професійної підготовки найчастіше розглядаються у контексті зусиль, направлених на досягнення відповідності вітчизняної системи моделям професійної освіти розвинених країн (вітчизняна система освіти розглядається як така, що відстає у розвитку від аналогічних європейських систем); або як процес забезпечення відповідності якості системи професійної освіти вимогам сучасної соціокультурної ситуації.

Підхід до модернізації педагогічної системи пов'язаний зі стратегічними змінами у контексті Болонського процесу було започатковано в 1999 році підписанням міністрами освіти від імені урядів документа, який назвали «Болонська декларація». У 2005 році підписано Болонську декларацію від імені України. Болонський процес передбачає структурне реформування національних систем вищої освіти країн Європи. Мова йшла про інституційні перетворення та зміну освітніх програм. Створення європейського наукового та освітнього простору орієнтоване на підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці. Завдяки модернізації в Україні сформована багаторівнева система підготовки соціальних працівників на рівні бакалавріату, магістратури, аспірантури.

Н.Бордовська констатувала, що вища школа зазнає радикальних змін, які викликані становленням нової освітньої практики під впливом світових тенденцій. Реформування вищої школи направлене на необхідність приведення системи професійної вищої освіти у відповідність до світових тенденцій, зокрема положень Болонської декларації, пов'язаних зі змінами цілей, змісту та структури освітнього процесу (Бордовська, 2007, с.75). Зразок модернізації не обов'язково має бути пов'язаний з особливостями розвитку європейських національних держав, які, як правило, визнаються еталоном сучасності.

Другий підхід до модернізації педагогічної системи передбачає забезпечення відповідності якості системи професійної вищої освіти вимогам суспільства, що розвивається, шляхом інноваційних змін.

І.Ларіонова у дисертаційному дослідженні визначає стратегічні завдання модернізації професійної освіти, виявляє особливості професійної підготовки спеціалістів соціальної сфери та напрями соціальної освіти у контексті реформування на принципах інноваційності. Зазначається, що суть загальної кризи освіти – у її повільній адаптації до динаміки соціальних умов, у відставанні системи професійної освіти від вимог соціуму, що змінюється. Розвиток професійної освіти має здійснюватися на основі об'єктивно сформованих тенденцій, які визначають принципи, підходи та фактори інтегративної професійної підготовки, дозволяють цілеспрямовано проектувати інтегративний професійний простір у системі освіти. Виходом із ситуації, що склалася, є орієнтація професійних навчальних закладів на інноваційний розвиток, забезпечення випереджувального характеру освіти з орієнтацією на розвиток якості професійної мобільності, модернізація структури змісту та механізмів професійної підготовки у логіці інтегративних тенденцій, актуалізація нових механізмів та способів пізнавальної діяльності, прогнозування індивідуальної траєкторії професійного розвитку студента від етапу самопізнання до етапу самореалізації (Ларіонова, 2009).

Б.Ігошев звертає увагу на суперечливі процеси, пов'язані з інтенсивним розвитком та оновленням техніки й технологій, які зумовлюють трансформацію національно-культурного буття людини на цивілізаційному рівні. Оновлення світу та суспільства задає інноваційним процесам характер перманентності, неперервності, а також націленість на постійне сутнісне та цілісне оновлення освіти. Освіта має гнучко реагувати на зміни, тобто сама має бути мобільною у своєму розвитку та функціонуванні. При переведенні освіти у режим інноваційного функціонування модернізація стає не системою спланованих заходів, а механізмом неперервного розвитку освіти. У контексті сучасних тенденцій розвитку освіти, мобільність є характеристикою соціальної реальності, що виражає діалектичну взаємозумовленість неперервного інноваційного розвитку та у той же час стійкості, стабільності функціонування освітньої сфери суспільства. Одночасно професійна мобільність розглядається як системно-інтегративна характеристика та як динамічна якість особистості, що забезпечує успішність адаптації до умов професійної діяльності, що змінюються. Автором висувається провідна ідея: підготовка професійно мобільних кадрів вимагає системно-інтегративної організації всієї життєдіяльності вищу на основі єдності аксіологічних основ, інтеграції всіх рівнів освіти та напрямів діяльності, інноваційності як принципу освітньої діяльності, створення цілісного

інформаційного середовища. Ціннісні орієнтації та світоглядні установки є основою мобільності особистості (Ігошев, 2008).

У контексті постнекласичної науки педагогічна система має розглядатися як нелінійна відкрита динамічна система з внутрішніми тенденціями розвитку, рух якої відбувається у напрямі вимог метасистемного рівня. Таке дослідження має здійснюватись у деякій єдиній ідейній рамці, що забезпечить можливість узгодження різних методологічних інструментів, а також достовірність, несуперечливість і узгодженість результатів. Ф.Енгельс вказував, що мислення полягає стільки ж у розкладанні предметів свідомості на їх елементи, скільки й у поєднанні пов'язаних один з одним елементів у деяку єдність. Без аналізу немає синтезу. Мислення може поєднати елементи свідомості в деяку єдність лише у тому випадку, якщо в них або в їх реальних прообразах ця єдність уже до цього існувала. Постнекласична парадигма наукового пізнання дозволяє вирішити проблему модернізації системи професійної підготовки висококваліфікованих фахівців на принципово іншій основі – через розробку моделі педагогічної системи, що володіє якістю самоорганізації.

У пізнанні об'єктів природи традиційно використовуються стратегії опису та пояснення, які є непридатними для дослідження педагогічних систем, що історично розвиваються. Вони є багатовимірними, мають складну детермінацію розвитку. Дослідження руху відкритої системи має комплексний характер, що зумовлює труднощі застосування наявних форм регулятивного знання. У комплексному дослідженні може бути застосована сукупність методологічних підходів, які не взаємовиключають один одного, а забезпечують можливість дослідження різних аспектів цілісного об'єкта. Виникає суперечність між необхідністю пізнання механізмів руху соціальних об'єктів та нерозробленістю інструментів організації дослідження міждисциплінарного характеру. Це робить необхідним обґрунтування принципово іншої дослідницької стратегії, – стратегії комплексного дослідження, яка дозволить систематизувати регулятивне знання. Стратегія є формою знання, що реалізує функції орієнтації й організації дослідження міждисциплінарного характеру. Принципове значення набуває системна методологія, представлена через системний, структурний, кібернетичний, синергетичний та інші підходи.

Відповідно до бачення М.Кагана, дослідження складних динамічних систем має здійснюватись у межах трьох площин – предметної, функціональної та історичної. Складна система вимагає двоякого розгляду: має бути розглянута у предметному бутті, 1) у статиці, тимчасово відволіктися від динаміки реального існування; дозволяє змодельювати склад та будову даної системи. 2) у динаміці дійсного існування, що виявляється двояко: а) рух системи є її функціонування, діяльність; б) її розвиток – виникнення, становлення, еволюціонування,

руйнування. Така програма системного дослідження є програмою максимум (Каган, 1991).

Е.Юдін зазначає, що системне дослідження має фіксувати хоча б деякі характерні особливості системного об'єкта, які і визначають принципи системного дослідження: 1) відповідно до уявлення про цілісність системи, що вивчається, слід розглянути її як таку, що протистоїть оточенню; 2) розчленування системи приводить до поняття елемента – одиниці, властивості та функції якої визначаються місцем у межах цілого; 3) уявлення про цілісність конкретизується через сукупність зв'язків та їх типологічну характеристику; 4) розгляд структури і організації системи, ієрархії рівнів її організації; 5) зв'язки управління як системо утворювальні; 6) доцільний характер поведінки системи, постановка проблеми цілі; 7) проблема перетворень системи або її функцій, а також проблема індивідуалізації системного об'єкта; 8) механізми функціонування і розвитку системи, врахування синхронного і діахронного зрізів (Юдін, 1978). Грунтуючись на наведених вище положеннях, стратегія комплексного дослідження модернізації професійної підготовки магістрів ґрунтується на принципах:

1) принцип цілісності – встановити межі системи, що досліджується (виділити систему з середовища, забезпечити якісну визначеність), В контексті постнекласичної парадигми необхідно переосмислити функції системи професійної освіти та обґрунтувати на цій основі мету професійної підготовки магістрів, що дозволить сформулювати передбачувані результати. У найбільшій мірі еталону систем, що історично розвиваються, й гуманістичним цінностям суспільства відповідає поняття «творчий потенціал особистості»;

2) принцип функціональності – виявити елементний склад на основі функцій у межах цілого. При виділенні елементів слід послуговуватись базовими властивостями всього живого: здатність до відбиття, активність, кооперація, пам'ять;

3) принцип ієрархічності – з урахуванням функції системи встановити структури (форми організації) різних рівнів системи (синхронічні структури). Диференціація структурних рівнів організації складної системи може бути здійснена на основі філософського знання через врахування форм руху матерії; рівнями організації системи професійної підготовки є: природний (базовий), діяльнісний, логічний, творчий;

4) принцип самоорганізації – здійснити ретроспективний аналіз педагогічних технологій, які відображають розвиток педагогічної системи; гіпотетично визначити етапи самоорганізації базових елементів: мета, зміст, метод, форма (діахронічні структури);

5) принцип інтеграції – розробити концептуальні положення щодо складної детермінації складної системи, що самоорганізовується; перевірити розроблену концепцію за критеріями несуперечливості та корисності.

Висновки

1. Цивілізаційний розвиток зумовлює соціально-економічні, соціально-політичні, світоглядні зміни. Аналіз тенденцій розвитку світоглядного знання переконує, об'єктом сучасних наукових досліджень є складні системи, що історично розвиваються.

2. Зміна ціннісно-світоглядних основ наукового мислення дозволяє здійснити перехід до розгляду системи професійної підготовки магістрів соціальної роботи як динамічно-процесуального об'єкта, тобто складної системи, що самоорганізовується. Якщо раніше педагогічні системи розглядалися як такі, змінами яких у часі можна нехтувати, то тепер вони мають досліджуватись як такі, що розвиваються. Це реактуалізує проблему модернізації професійної підготовки фахівців.

3. На основі ретроспективного аналізу з'ясовано, існує три основні стратегії модернізації соціального об'єкта: шляхом змін з орієнтацією на культурний зразок, через інновації, на основі аналітико-синтетичного осмислення функцій і структур. Реалізація теоретичного підходу до дослідження модернізації професійної підготовки (третій варіант) дозволяє усунути наявні суперечності. Це стає можливим завдяки розвитку парадигмального знання. В контексті постнекласичної парадигми модернізація педагогічної системи розуміється як спосіб управління педагогічними процесами, який передбачає усунення обмежень розвитку відповідного об'єкта.

Запропонована стратегія комплексного дослідження дозволяє розробити модель педагогічної системи, що володіє якістю самоорганізації. Вона дозволить реалізувати модернізаційні зміни шляхом усунення суперечностей, бар'єрів розвитку, які зберігають традиційні структури та організаційні моделі.

Література

Бордовская Н.В. (2007). Гуманитарные технологии в вузовской образовательной практике: теория и методология проектирования. СПб: ООО «Книжный Дом».

Игошев Б.М. (2008). Системно-интегративная организация подготовки профессионально мобильных педагогов: автореф.дис.на соискание ученой степени доктора пед.наук по специальности 13.00.08 – теория и методика профессионального образования. Москва.

Каган М.С. (1991). Системный подход и гуманитарное знание Л.: Изд-во Ленинградского университета.

Ларионова И.А. (2009). Интегративные тенденции в профессиональной подготовке специалистов социальной сферы: диссертация ... доктора педагогических наук: 13.00.08; [Моск. пед. гос. ун-т]. Екатеринбург

Мамардашвили М. (1992). Как я понимаю философию. Доклады, статьи, философские заметки. (сост.Ю.П.Сенокосов). Москва: Прогресс.

Пономарев Я.А. (1976). Психология творчества. М.: Наука.

Степин В.С. (2000). Теоретическое знание. М.: Прогресс-Традиция.

Штомпка П. (1996). Социология социальных изменений. М.: Логос.

Юдин Э.Г. (1978). Системный подход и принцип деятельности (Методологические проблемы современной науки). М.: Наука.

IASSW/IFSW to update global standarts for social work education and training: NewsTopic: IFSW, March 18, 2019. <https://www.ifsw.org/iaasw-ifsw-to-update-global-standards-for-social-work-education-and-training/>

CIVILIZATIONAL CHALLENGES OF THE XXI CENTURY: MODERNIZATION OF PROFESSIONAL TRAINING OF MASTERS OF SOCIAL WORK

Svitlana Kopylova, PhD in education, Assistante Professor of Department of Social Work, Social Pedagogy and Sociology, Kherson State University, Kherson, Ukraine

Abstract. *The article is devoted to the substantiation of the research strategy of the problem of modernization of the professional training of masters of social work. The adoption of the Global Definition of Social Work in July 2014 requires revision of the models of training social workers in order to reflect qualitative changes. In the context of the post-classical paradigm, the modernization of the pedagogical system is understood as a way of managing pedagogical processes, which involves eliminating the limitations of the development of the corresponding object. Based on a retrospective analysis, there are three strategies for modernizing a social object: through changes with a cultural pattern orientation, through innovations, on the basis of analytical and synthetic comprehension of functions and structures. Implementation of the theoretical approach to the modernization of vocational training becomes possible due to the development of science.*

An analysis of trends in the development of world-view knowledge convinces, the object of modern scientific research is complex systems that are historically evolving. Hence, the system of professional training of masters of social work should be considered as a dynamic object, an adaptable system. Taking into account the provisions of the system methodology, the strategy of comprehensive study of the modernization of professional masters training is based on the principles of integrity, functionality, hierarchy, self-organization, integration. The proposed strategy of complex research allows us to develop a model of a pedagogical system that has the quality of self-organization. Its use will allow identifying and eliminating contradictions, development barriers that are inherent in traditional structures and organizational models.

Key words: *social work; professional training; modernization; system approach; self-organizing system; research strategy; Postclassical Paradigm.*

References

- Bordovskaja, N. V. (2007). Humanitarian technologies in high school educational practice: theory and design methodology. SPb: OOO «Knizhnyj Dom». [in Russian].
- Igoshev, B. M. (2008). The system-integrative organization of training of professional mobile teachers. Moskva. [in Russian].

Kagan, M. S. (1991). Systems approach and humanitarian knowledge. L.: Izd-vo Leningradskogo universiteta. [in Russian].

Larionova, I. A. (2009). Integrative trends in the professional training of professionals of social sphere: 13.00.08. Ekaterinburg. [in Russian].

Mamardashvili, M. (1992). As I understand the philosophy. Reports, articles, philosophical notes. Moskva: Progress. [in Russian].

Ponomarev, Ja. A. (1976). Psychology of creativity. M.: Nauka. [in Russian].

Stepin, V. S. (2000). Theoretical knowledge. M.: Progress-Tradicija. [in Russian].

Shtompka, P. (1996). Sociology of social change. M.: Logos. [in Russian].

Judin, Je.G. (1978). The system approach and the principle of activity (Methodological problems of modern science). M.: Nauka. [in Russian].

IASSW/IFSW to update global standarts for social work education and training: NewsTopic: IFSW, March 18, 2019. <https://www.ifsw.org/iaasw-ifsw-to-update-global-standards-for-social-work-education-and-training/>